

Lietuvos Didžioji kunigaikštystė (LDK)

Lietuvos Didžiąją kunigaikštystę įkūrė lietuviškas žemes suvienijęs kunigaikštis Mindaugas, vėliau karūnuotas karaliumi. Jis ir buvo pirmasis LDK valdovas. LDK, kaip pagoniška valstybė, buvo nuolat puldinėjama kryžiuočių ir kalavijuočių (tai tęsėsi ir po Lietuvos krikšto 1387 m.). Valdant kunigaikščiui Gediminui sparčiai išplėstos kunigaikštystės žemės. Tokią politiką tęsė ir jo sūnūs Algirdas ir Kęstutis. Didžiausia LDK teritorija buvo kunigaikščio Vytauto Didžiojo valdymo laikotarpiu. Žalgirio mūšyje 1410 m. buvo sumušti kryžiuočiai. Vėliau LDK valdę kunigaikščiai nesugebėjo išlaikyti tokios didelės teritorijos. 1795 m. likusi kunigaikštystės teritorija buvo galutinai pasidalinta tarp Rusijos ir Prūsijos, todėl LDK nustojo egzistavusi.

1790 m. surašymo duomenimis LDK sudarė 87,3 tūkst. km² ploto, joje gyveno 1,33 mln. gyventojų, buvo 300 miestų ir miestelių.

KERNAVĖ

Kernavė – vienas pirmųjų Lietuvos miestų, pirmoji Lietuvos sostinė, kurioje iki 1321 m. buvo valstybės valdovų rezidencijos. Kernavė buvo vienas svarbiausių besikuriančios Lietuvos valstybės ekonominių, politinių ir gynybinių centrų. Lietuvos karalius Mindaugas laikė Kernavę savo sostine (XIII a.) Tuometėje Kernavėje klestėjo prekyba, buvo aukštas amatininkystės bei karybos lygis.

ĮDOMYBĖ. Archeologų tyrinėto Kernavės kapinyno rezultatai rodo, kad XIV a. Kernavėje galėjo gyventi apie 1500 žmonių. Senolių, perkopusių virš garbingo 50 metų amžiaus, galėjo būti tik apie 20 moterų ir 10 vyrų.

TRAKAI

Trakai – antroji Lietuvos sostinė. Pasak legendos, Senuosius Trakus 1316 metais įkūrė Lietuvos Didysis kunigaikštis Gediminas. Medžiodamas girioje jis surado gražų kalną, apsuptą ąžuolynų ir lygumų. Vietovė valdovui taip patiko, kad jis nusprendė ten apsigyventi – pastatė pilį, įkūrė miestą, kurį pavadino Senaisiais Trakais. Tuo metu ryžtingasis valdovas Lietuvos sostinę iš Kernavės perkėlė į Senuosius Trakus, kurie buvo pradėti vadinti tiesiog Trakais.

VILNIUS

Vilnius 1323 metais pirmą kartą minimas kaip valstybės sostinė, nuo tada didžiuoju kunigaikščiu tapdavo tas Gediminaitis, kuris valdydavo Vilnių. Į Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės sostinę buvo kviečiami amatininkai ir pirkliai. XIV a. Vilnius buvo Vilniaus kunigaikštystės centras. To paties amžiaus antroje pusėje miestą daug kartų nesėkmingai puolė kryžiuočiai.

Vilnius – vienas pirmųjų Lietuvos miestų, gavusių savivaldą (1387 m. Magdeburgo teisę). Jis po Lietuvos krikšto palyginti greitai plėtėsi, darėsi amatų (1495 m. įkurtas pirmasis Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės Vilniaus auksakalių cechų) ir prekybos, kultūros ir švietimo centru – čia XIV a. pabaigoje įsikūrė pirmoji Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės

katedros mokykla, 1579m. – Vilniaus universitetas (pirmoji aukštoji mokykla), nuo 1522 m. plėtojosi knygų leidyba. 1503–1522 m. Vilnius vienintelis iš Lietuvos miestų buvo apjuostas gynybine siena.

MINDAUGAS (valdė 1240–1263)

Mindaugas – vienintelis Lietuvos karalius, karūnuotas 1253 m. Jis 1219 m. ėmė vienyti lietuvių žemes. 1251 m. Kartu su žmona Morta priėmė krikštą, nors Lietuva dar liko pagoniška. Karalienė Morta – kone pirmoji Lietuvos valdovo moteris, apie kurią, kad ir skurdžiai, bet prabyla istorijos kronikos. Mindaugas tikrai tardavosi su Morta, kuri išsakydavo jam savo nuomonę. Ji jautri, švelni ir rūpestinga. Mortos jautrumas artimiesiems ir rūpestis valstybės reikalais susieti su esminiais įvykiais kuriant Lietuvos karalystę. Mindaugo valdymo laikotarpiu Lietuvos karalystė tapo pripažinta tarptautiniu mastu.

1263 m. karalius Mindaugas ir jo sūnūs Ruklys ir Rupeikis buvo nužudyti. Iškart po Mindaugo žūties Lietuvos didžiuoju kunigaikščiu pusmečiui tapo Treniota, o 1264 m. – Mindaugo sūnus Vaišelga.

Mindaugo Lietuva tapo Lietuvos valstybės branduoliu, nes XIII a. daugelyje kitų Lietuvos teritorijų dar tebebuvo dideli miškai ir pelkės, be to, dėl klimato atšalimo ir didelės drėgmės su žagre net vasarą buvo neįmanoma suarti derlingesnių Vidurio ir Šiaurės Lietuvos molynų.

GEDIMINAS (valdė 1316–1341)

Viena garsiausių Lietuvos valstybės valdovų giminių yra Gediminaičiai. Gediminas ir jo žmona Jaunė augino 8 sūnus ir 5 dukteris. Valdant Gediminui Lietuva tapo didžiule valstybe, ją pradėta vadinti Lietuvos Didžiąja Kunigaikštyste. Kunigaikštis Gediminas labiausiai nusipelnė Lietuvos istorijai tuo, kad susapnavęs geležinį vilką įkūrė Vilnių. Vilnius tapo Lietuvos sostine. Gediminas ne tik įkūrė dvi iki mūsų dienų išlikusias sostines, bet ir pastatė Trakų ir Vilniaus pilis. Valdant Gediminui išaugo kiti svarbūs Lietuvos miestai – Trakai, Kernavė, Kaunas. Lietuvos ribos išsiplėtė į rytus, pavyko sulaikyti mongolų-totorių antpuolius. LDK prisijungė daug Rusijos žemių ir tapo viena galingiausių valstybių Vidurio ir Rytų Europoje.

Apie Gedimino politiką sužinoma iš laiškų. Juose rašoma apie Gedimino norą krikštytis ir taip prijungti Lietuvą prie krikščioniškosios Vakarų Europos. Gediminas į Lietuvą kvietė vienuolius, pirklus, amatininkus, užmezgė ryšį su popiežiumi.

1341 m. Gediminas buvo nužudytas.

Gedimino dinastija paliko vieną pirmųjų tautinių simbolių – Gedimino (Gediminaičių) stulpus.

ALGIRDAS (valdė 1345–1377)

Algirdas – Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino sūnus. Manoma, kad turėjo 7 dukteris ir 12 sūnų. Algirdo pirmoji ir antroji žmonos buvo kilusios iš Rusijos. Toks susigiminiavimas buvo labai naudingas Lietuvos didžiajai kunigaikštystei kovoje su Maskvos kunigaikščiu. Algirdas su broliu Kęstučiu tapo Lietuvos didžiaisiais kunigaikščiais ir draugiškai valdė Lietuvos Didžiąją Kunigaikštystę. Lietuvos didysis kunigaikštis Algirdas Lietuvos teritoriją padvigubino. Joks kitas Lietuvos valdovas, įskaitant ir Vytautą Didįjį, nebuvo nukariavęs tiek teritorijos. Jo valdžią priėmė daugiau kaip milijonas valdinių. Lietuva buvo gausi pilimis. Jo valdoma Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė XIV a. antroje pusėje pasiekė didžiausią galią per visą Lietuvos valstybingumo istoriją. Algirdo valdymo laikotarpiu plėtėsi Lietuvos miestai ir prekyba.

Miręs Algirdas buvo sudegintas pagal senuosius lietuvių papročius: kartu su puikiausiu žirgu, uždengtu perlais ir brangakmeniais atausta gūnia, apvilktas aukso apvadais spindinčiu drabužiu. Algirdo kūnas senovės lietuvių papročiu iškilmingai sudegintas su 18 arklių ir daugybe kitų daiktų. Po jo mirties žmona Julijona tapo vienuole.

KĘSTUTIS (valdė 1381–1382)

Lietuvos didysis kunigaikštis Kęstutis – kunigaikščio Gedimino sūnus, didžiųjų kunigaikščių Vytauto ir Žygimanto tėvas. Turėjo 7 sūnus ir 3 dukteris. Žmoną Birutę galėtume vadinti garsiausia viduramžių Lietuvos moterimi ir paskutiniąja pagonių „šventąja“. Ji buvo ne tik graži, bet ir protinga. Kai 1361 m. Kęstutis pateko į Ordino nelaisvę, Birutei teko perimti vadovavimą Trakų kunigaikštystei ir organizuoti vyro pabėgimą iš Marienburgo pilies. Birutei ne kartą teko priimti sudėtingus sprendimus.

Būdamas submonarchas kunigaikštis gerai suvokė svarbiausius Gediminaičių dinastijos, o kartu ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės, politinius interesus. Kęstutis valdė Lietuvos šiaurės vakarų sritį ir gynė kraštą nuo kryžiuočių veržimosi. Kęstučio būstinė buvo Trakai. Jis tvirtai ir nuosekliai gynė to meto Lietuvos vakarines žemes, stiprino valstybės vientisumą ir nepriklausomybę. Buvo narsus ir talentingas karvedys, taurus, humaniškas. Kęstutis buvo nužudytas Krėvos pilyje. Palaidotas pagal pagoniškus papročius.

VYTAUTAS DIDYSIS (valdė 1392–1430)

Kunigaikščio Kęstučio vyriausias sūnus Vytautas gimė Senuosiuose Trakuose 1350 m. Jo žmona buvo Ona. Kunigaikštis turėjo vieną dukterį. Kai Jogaila Vytautą uždarė Krėvos pilyje, lemtingą vaidmenį suvaidino Ona. Jos pasiaukojimo ir ryžto dėka Vytautas išvengė galimo nužudymo, ir šis jos poelgis pakreipė visos valstybės raidą nauja kryptimi. Ona Vytautienė buvo išsilavinusi ir kultūringa, dalyvaudavo pasirašant sutartis. Moteris buvo gerbiama ne mažiau nei jos vyras, Lietuvos valdovas Vytautas. Ne sykį išgelbėjusi savo vyrą iš mirties nagų, ji buvo Vytauto labai mylima. Pasak amžininkų, pas ją kunigaikštis skubėdavęs lyg „akis išdeges“. Ona lydėjo Vytautą jo kelionėse, kartu dalyvavo pasirašant svarbias sutartis – ir laimėje, ir nelaimėje ji buvo su vyru.

Didžiausiu Vytauto nuopelnu laikytinas kryžiuočių ordino sutriuškinimas Žalgirio mūšyje. Prie jo pasiekimų priskiriamas valstybės nuo Baltijos iki Juodosios jūros sukūrimas. Vytauto valdymo laikais Lietuva buvo pakrikštyta, sparčiai augo miestai, katalikiškų parapijų tinklas, mokyklos. LDK tapo galingiausia Vidurio Europos valstybe. Vytautas pirmasis savo tamsią, silpną ir nežinomą tėvynę išgarsino savo darbais bei žygiais.

Didžioji kunigaikštienė Ona buvo palaidota Vilniaus katedroje, prie Šv. Mykolo altoriaus, ten, kur vėliau buvo palaidoti ir Vytauto Didžiojo palaikai.

LDK sienų kitimas

<https://www.youtube.com/watch?v=nBpa4iLBJq8>